

Gode tips for forskning på vanskelige og følsomme tema i museene

**Kathrin Pabst
28.09.2015**

VESTAGDERMUSEET

VESTAGDERMUSEET
VI FORTELLER DIN HISTORIE

- ❑ **KJENNETEGN PÅ VANSKELIGE OG FØLSOMME TEMA**
- ❑ **REGELVERK ALLE BØR KJENNE TIL**
- ❑ **GJENNOMGANG AV FIRE SENTRALE MORALSKE UTFORDRINGER/MINEFELT**
 - **Basert på erfaringer fra Norge og andre land, i lys av etisk teori**
- ❑ **EN HUSKELISTE – SENTRALE DO´S AND DON´Ts**
 - **i forskningen**
 - **i formidlingen**

□ KJENNETEGN AV VANSKELIGE OG FØLSOMME TEMA

- Følsom og vanskelig for alle involverte (forskere/formidlere, deltakere, berørte, besøkende)
- Uforutsigbare reaksjoner og uforutsigbare konsekvenser
- Ulike reaksjoner og ulike personlige konsekvenser
- Begrenset kunnskap om de enkelte formidlingsgrepenes betydning
- Forskning på vanskelige og følsomme tema er bedre ivaretatt enn formidlingen

□ REGELVERK ALLE BØR KJENNE TIL

ICOMs museumsetiske regelverk

Det åttende prinsipp omhandler profesjonell yrkesutøvelse. Museumsansatte skal

- ✓ Ha kjennskap til alle relevante lover og forskrifter (obs! regelverket er *underlagt* andre regelverk)
- ✓ Beskytte publikum mot ulovlig eller uetisk museumsfaglig adferd
- ✓ Være lojale overfor kollegaer og arbeidsplassen
- ✓ Være trofast mot fundamentale etiske prinsipper som er felles
- ✓ Yte faglige tjenester effektiv og på høyt faglig nivå

- ✓ Fremme forskning, bevaring og bruk av informasjonen som ligger i samlingen
- ✓ Fortrolig informasjon som er mottatt i arbeidsforhold skal beskyttes
- ✓ Lovpålagt plikt til å assistere politiet eller andre myndighetsutøvere (Straffeloven)

PRINSIPP:

Museumsansatte skal følge allment godttatte standarder og lover, og opprettholde museumsfagets verdighet og respekt. De skal beskytte publikum mot ulovlig eller uetisk museumsfaglig framferd. De skal benytte enhver anledning som gis til å informere og gjøre publikum kjent med fagets mål, oppgaver og visjoner for å utvikle en større allmenn bevissthet om museenes samfunnsoppgaver.

Profesjonell yrkesutøvelse

8.1 Kjennskap til lover og forskrifter

Enhver museumsmedarbeider skal kjenne til relevante internasjonale, nasjonale og lokale lovbestemmelser og egne ansettelsesbetingelser. De skal unngå situasjoner som kan oppfattes å innebære upassende oppførsel.

8.2 Profesjonelt ansvar

Museumsmedarbeidere er forpliktet til å rette seg etter de prinsipper og prosedyrer som gjelder ved den institusjonen de er ansatt. De har imidlertid rett

til å protestere mot arbeidsrutiner som kan være til skade for et museum eller for museumsfaget og museumsetiske forhold.

8.3 Profesjonell adferd

Lojalitet overfor kolleger og arbeidsplasser er et viktig profesjonelt ansvar. Den må bygge på troskap mot fundamentale etiske prinsipper som er felles for hele museumsfaget. Disse må være i samsvar med *ICOMs museumsetiske regelverk* og ta hensyn til andre regelverk og retningslinjer som er relevante for museumsvirksomhet.

8.4 Faglige og vitenskapelige forpliktelse

Museumsmedarbeidere skal fremme forskning, bevaring og bruk av den informasjon som ligger i samlingen. De skal derfor avstå fra enhver virksomhet eller forhold som kan resultere i tap av akademiske eller vitenskapelige data.

8.5 Ulovlig handel

Museumsmedarbeidere skal ikke støtte, verken direkte eller indirekte, ulovlig handel med eller omsetning av natur- eller kulturarven.

8.6 Taushetsplikt

Museumsmedarbeidere skal beskytte fortrolig informasjon som de har fått i arbeidsforholdet. I tillegg er informasjon om gjenstander innlevert til museet for identifisering taushetsbelagt. Informasjonen skal ikke offentliggjøres eller viderebringes til andre institusjoner eller personer uten eiers tillatelse.

8.7 Museer og samlingsikkerhet

Museumsansatte må holde opplysninger om museets sikkerhetstiltak, eller sikkerhetstiltak i private samlinger eller ved steder besøkt i arbeidsforholdet, strengt fortrolig.

8.8 Unntak fra taushetsplikt

Taushetsplikten omfatter ikke lovpålagt plikt til å assistere politi eller andre myndighetsutøvere i etterforskningen av mulig stjålet, ulovlig anskaffet eller ulovlig overført gods.

8.9 Personlig frihet

Selv om alle yrkesutøvere har krav på en viss grad av personlig frihet, må de ha forståelse for at ingen private forretningsforhold eller profesjonelle interesseområder kan holdes helt adskilt fra ansettelsesinstitusjonen.

8.10 Profesjonelle samarbeidsforhold

Museumsmedarbeidere inngår i arbeidsfelleskap med tallrike andre personer innenfor og utenfor museet de arbeider ved. Det forventes at de yter faglige tjenester til andre effektivt og på et høyt faglig nivå.

8.11 Profesjonell rådgivning

Det er en profesjonell plikt for museumsansatte å rådføre seg med kolleger, innenfor eller utenfor museet, når egen eller museets ekspertise ikke er tilstrekkelig for å sikre et godt beslutningsgrunnlag.

Interessekonflikter

8.12 Gaver, tjenester, lån eller andre personlige fordeler

Museumsansatte kan ikke ta imot gaver, tjenester, lån eller andre personlige fordeler som de måtte bli tilbudt i forbindelse med utøvelsen av sine oppgaver for museet. Fra tid til annen kan profesjonell høflighet tilsa at det skal gis eller tas i mot gaver, men dette bør alltid skje på vegne av angjeldende museum.

8.13 Eksterne ansettelsesforhold eller forretningsinteresser

Selv om de har krav på en viss

grad av personlig frihet, må museumsmedarbeidere ha forståelse for at det ikke finnes private forretningsforhold eller profesjonelle interesseområder som helt kan skilles fra deres ansettelsesinstitusjon. De skal ikke påta seg andre lønnede engasjementer eller akseptere eksterne oppdrag som kommer i konflikt med, eller som kan anses å komme i konflikt med, museets interesser.

8.14 Handel med natur- eller kulturarvs-gjenstander

Museumsmedarbeidere skal ikke delta verken direkte eller indirekte i handel (kjøp og salg for profit) med natur- og kulturminner.

8.15 Samhandling med forhandlere

Museumsmedarbeidere skal ikke akseptere noen form for gave, tjeneste, gjestfrihet eller belønning fra en oppkjøper, auksjonarius eller annen person for å anspore til å kjøpe opp eller avhende museums-gjenstander, eller for å foreta, eller unnlate å foreta, tjenestehandlinger. Videre skal ikke museumsmedarbeidere anbefale bestemte oppkjøpere, auk-

sjonarius eller takstmenn ved henvendelser fra publikum.

8.16 Privat samlingsaktivitet

Museumsmedarbeidere skal ikke konkurrere med sin institusjon verken om anskaffelse av gjenstander eller gjennom annen egen samlingsvirksomhet. Det må inngås avtaler mellom medarbeidere og styret vedrørende privat samlingsaktivitet, som må strengt overholdes.

8.17 Bruken av ICOMs navn og logo

Medlemmer av ICOM kan ikke bruke ordene "International Council of Museums", "ICOM" eller ICOMs logo i noe salgssammenheng eller for å støtte noe kommersielt foretak eller produkt.

8.18 Andre interessekonflikter

Dersom det skulle oppstå noen annen interessekonflikt mellom en enkeltperson og museet, har museets interesser forrang.

Forskningsetisk regelverk (NESH)

Tre hovedaspekter:

- a) forskningsfrihet og forskningsskikk
 - b) relasjoner til personer og grupper som direkte berøres av forskningen
 - c) samfunnsrelevans
-
- ✓ Aktsomhet er spesielt påkrevd når informantene er sårbare/kan miste «selvrespekt eller andre viktige verdier» eller er identifiserbare
 - ✓ Åndverksloven og personopplysningsloven må følges (rapportering til NSD)
 - ✓ § 100 om ytringsfrihet i Grunnloven

Ved bidrag til pågående samfunnsdebatter om følsomme tema har forskeren et særskilt ansvar for riktig referanseramme/riktig tolkning av resultatene

⇒ Formidlingen skal skje på en måte som bidra til «informert offentlig meningsdannelse og til spredning av samfunnsrelevant kunnskap»

□ GJENNOMGANG AV FIRE SENTRALE MORALSKE UTFORDRINGER/MINEFELT

- Enkeltpersoners behov vs. samfunnets behov
- Subjektiv sannhet vs. historisk sannhet
- Egen kompetanse vs. ekstern kompetanse
- Skjønn vs. retningslinjer

Enkeltpersoners behov vs. samfunnets behov

Hva vi gjør:

Jo bedre vi blir kjent med enkeltpersonen, jo mer den berører oss, jo mer er vi villige til å prioritere den enkeltes ønsker og behov fremfor andres.

Viktige stikkord:

gjenkjennelse av følelser, empati, omsorg, medmenneske, egne følelser, profesjonalitet

Hva vi bør gjøre:

Riktig og viktig med nærhetsetiske og konsekvensetiske vurderinger

Subjektiv sannhet vs. historisk sannhet

Hva vi gjør:

Subjektive beretninger mottas uten kildekritisk blikk.

Viktige stikkord:

tillit, respekt, ansvar, referanseramme

Hva vi bør gjøre:

Flere kilder bør trekkes inn der det er mulig, evt. under innsamlingen.
Åpenhet rundt referanseramme og kunnskapshull.

Egen kompetanse vs. ekstern kompetanse

Hva vi gjør:

Desto mindre egen fagkunnskap, desto mer maktoverføring til fagkonsulenter.
I tvilstilfeller ble opplevelse (formidling) nedprioritert til fordel for (fakta) forskning.

Viktige stikkord:

Makt/avmakt, ulike narrativer, riktig referanseramme

Hva vi bør gjøre:

Det er viktig med ekstern kompetanse, men det trengs mer fokus på egen kompetanse, eget narrativ og overordnet ansvar.

Formidlingsmåten av avgjørende betydning for reaksjon fra besøkende.

Skjønn vs. retningslinjer

Hva vi gjør:

Når arbeidsmengden blir for stor, lager vi egne retningslinjer som skal avlaste oss. Vi blir sykemeldte og utslitt i forsøket å dekke behovet av flest mulig involverte parter.

Viktige stikkord:

magefølelse, kunnskap/erfaringer, ansvar, moralsk stress, handlingsrom

Hva vi bør gjøre:

Handlingsrommet er viktig for å kunne bruke kompetansen fullt ut.

Vi trenger opplæring i følelsenes betydning og etisk teori.

Hva med institusjonsmoral, konkretisering av ICOMs museumsetiske regelverk?

□ EN HUSKELISTE

– SENTRALE DO'S AND DON'Ts

I FORSKNINGEN

Hva «Siri» mener er viktig

- ❖ Møt meg alltid med respekt og tillit. Jeg er avhengig av at du tror på meg.
- ❖ Husk at jeg føler meg skamfull, mindreverdige og liten. Jeg har behov for at du ser meg og løfter meg opp.
- ❖ Husk at jeg vurderer deg kontinuerlig. Jeg merker hvis du trekker deg tilbake eller ikke er sterk nok for å tåle min historie.
- ❖ Husk at jeg kan oppføre meg irrasjonell. Ikke reager med forakt.
- ❖ Prøv å lære mest mulig om sterke følelser og mulige reaksjoner. Mitt sinn har sannsynligvis ingenting med deg å gjøre.

Hvordan «svare voksent på et primalskrik»?

- ✓ Ikke jobb med tema som du vet du ikke vil tåle
- ✓ Vær best mulig forberedt - og vær forberedt på at alt kan skje
- ✓ Prøv å se, lytte, høre etter og anerkjenne
- ✓ Vær medmenneske – og deg selv
- ✓ Vet alltid hvilke profesjonelle som kan hjelpe deltakeren videre
- ✓ Ta vare på deg selv og sørg for at du kan sortere egne følelser etter samtalen

□ EN HUSKELISTE – SENTRALE DO's AND DON'Ts

I FORMIDLINGEN

Følelser som sterkt virkemiddel i læringsprosesser

- Følelser ligger i grunn av alle handlinger og vurderinger, umulig ikke å være påvirket
- Avgjørende for all mellommenneskelig kontakt
- Spontane versus kultiverte følelser

Empati og innlevelse

- ⇒ Gjenkjennelse av følelser og forståelsen av en annens situasjon
- ⇒ Refleksjon som fører til nye synspunkter, ny kunnskap om sine medmennesker, samfunnet og verden for øvrig
- ⇒ Læring fordi man vil forstå flere kontekster = andre (egne) reaksjonsmønstre og handlinger

Forutsetninger i utstillingsammenheng

- ⇒ Overføring av følelser gjennom virkemidler som tekst, lyd, film m.m.
- ⇒ Den besøkende må forstå at han er mottaker/adressat

Utfordring: uforutsigbare reaksjoner

- ⇒ Avhengig av personlige bakgrunn, erfaringer, egen historie og opplevelser

Uforutsigbare reaksjoner

- Jo mer personlig en beretning fremstår, jo mer vil den besøkende reagerer med følelser
- Jo mer følelser blir aktivert, jo sterkere vil reaksjonen være
- Balansegang mellom positive effekter som refleksjon og læring og negative effekter som krenkelse og komplett avvisning

Hvor mye blir den egne identiteten truet?

Formidling av forskningsresultater, I

- Vurder på forhånd hvor mye innflytelse enkeltpersoner skal få mht. presentasjon av egen beretning. Informer om det på forhånd.
- Alle formidlingsgrep som trigger de besøkendes følelser, må brukes med omhu. Dette gjelder spesielt film- eller bildemateriale, stemmeopptak, autentiske gjenstander, håndskrift m.m.
- Hvert utstillingsprosjekt bør starte opp med en grundig intern kartlegging av hva man ønsker å oppnå. Hvilke konsekvenser kan virkemidler man ønsker å bruke ha? Hvordan kan eventuelle reaksjoner håndteres på best mulig måte?

Formidling av forskningsresultater , II

- Referanserammen, det vil si hele kunnskapsspekteret som formidles i utstillingen, må være faglig korrekt. Den må også være omfattende nok for at besøkende kan danne seg et eget bilde av hva som har skjedd. Helhetsdesignet er viktig.
- Overskrifter bør være nøytrale, og egne fortolkningsmuligheter burde være store nok. Overskrifter bør være i samsvar med samfunnets vanlige oppfatning av hvem som tilhører gruppen av "de gode" og hvem som karakteriseres som "de slemme".
- Man bør ta hensyn til besøkendes behov for *emotional comfort*, dvs. at de besøkende føler seg vel under utstillingsbesøket, til tross for at temaet er emosjonelt krevende. Dette kan best ivaretas av omviseren.

Takk for meg!